

Знайомтесь — перший український доктор медицини Юрій Дрогобич (Котермак)

«Завбачене лихо менш болю несе нам...»

Франческо Петрарка

Без знання історії, шляхів розвитку, особистостей, які робили свій внесок на всіх етапах, дуже важко рухатися вперед у будь-якій сфері. Це ж стосується і медицини. Її історія — це один з розділів загальної історії культури людства.

Ми започатковуємо рубрику «Витоки», де плануємо публікувати цікаві та пізнавальні матеріали щодо становлення й розвитку української медицини, і не лише, її історії, про відомих особистостей, чий доробок у розвиток галузі вагомий.

Сьогодні йтиметься про Юрія Дрогобича (Котермака), нашого славетного земляка, про існування якого українці дізналися лише через 500 років після народження. До XX століття його ім'я і національність були невідомі. І ми не знали, що першим українцем, який отримав ступінь доктора медицини й філософії у Європі, у 31 рік був обраний ректором Болонського університету, служив професором Ягеллонського університету був Юрій Дрогобич (Котермак) (рис. 1). Дрогобич — це друге прізвище, яке походить від назви міста, де він народився.

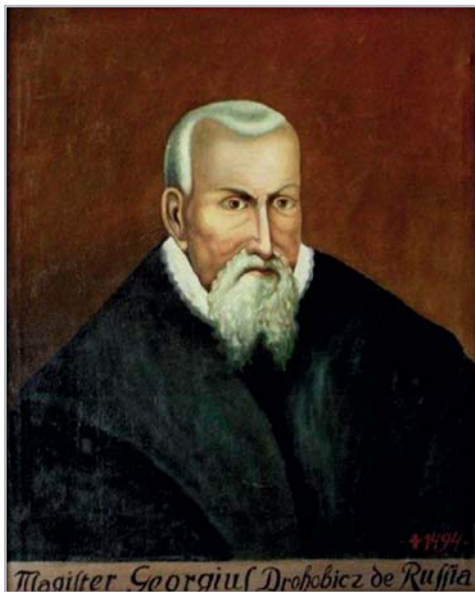

Рис. 1. Юрій Дрогобич (Котермак) [1]

Інформації про Юрія небагато, то ж нам доводилося збирати її по крупинках. Перші згадки були зафіксовані у виданнях, які пов'язані з історією Болонського університету — каталогах професорів і докторів закладу, які, зі свого боку, були складені й надруковані у XVII-XIX ст. Зауважимо, що в Україні вперше до творчості Юрія Дрогобича звернувся історик і бібліограф І. Кривецький. У післявоєнний період його творчість досліджували історики медицини О. Подражанський, Р. Кавецький та інші [2].

До сьогодні не відома точна дата його народження, але вважається, що це приблизно 1450-й рік. Учений, філософ, гуманіст, астроном, астролог, поет — усе це про Джорджо де Леополі, тобто Юрія зі Львова, Георгію з Дрогобича де Руссія (Україна у 15 ст. ще називалася Руссю), так він любив підписувати свої листи. Кажуть, що слухачем лекцій Юрія Котермака з астрономії у Ягеллонському університеті Кракова

був Микола Коперник, а упродовж 1487–1493 років вчений займався медичною практикою — його пацієнтами були польські королі Казимир IV Ягеллончик і Ян I Ольбрахт, мав титул королівського лікаря [3].

Жага до знань хлопчика з небагатої родини дрогобицького ремісника, який ще й до того ж рано залишився без матері, а потім і без батька, вражає. Першу освіту отримав у дяка у церкві святого Юра. Вражений розповіддю про затемнення сонця юнак вирішив, що вчитиметься дуже старанно, щоб стати звіздарем [4].

У 1469 р. Юрій Котермак, прагнучи здобути нові знання, прибув до Кракова, аби продовжити навчання в Краківському університеті, де почав відвідувати лекції з астрономії, філософії, медицини та математики. За чотири роки навчання отримав ступінь магістра. Після закінчення курсу здобув право самостійно читати лекції.

Здавалося б, на цьому можна й зупинитися, але це не про Юрія — для продовження навчання пішки йде до Болонії (місто в Італії), де в епоху Відродження розташовувався один із центрів наукової думки — Болонський університет (рис. 2). Юрія цікавила медицина, але згідно зі статутом університету спочатку студент мав оволодіти знаннями з математики, філософії, вдосконалити латину й знання з риторики та грецької поезії. Оце так! Юрій Котермак слухав лекції самого Габріеле Зербі, одного з зачинателів герокомії — гігієни старечого віку. А ще цей професор викладав логіку та теоретичну медицину, тобто сучасні основи патології та анатомію.

Рис. 2. Найдавніший університет Європи — Болонський [4]

Згодом, у 1478 р., Юрій з Дрогобича, так його називали у Болонії, викладатиме для студентів астрологію. А у святкові дні читатиме лекції з медицини на філософському та медичному факультетах.

У часи, про які йдеться, кожен лікар мав розумітися на астрології, аби за розташуванням небесних тіл прийняти рішення щодо лікування хворого: пустити кров, провести хірургічну операцію, знати, у який період дія ліків є найефективнішою. Хочеться зауважити, що подібні знання фахівці застосовують і сьогодні — однією з молодих наук є біоритмологія або хронобіологія. З кожним роком інтерес до цієї проблеми зростає, а вивчення методологічних принципів впливає на дослідження всіх рівнів організації живого — від молекулярного до рівня цілісності організму. Вчені і до сьогодні шукають відповіді на запитання: «Що лежить в основі біологічних ритмів? Які головні

механізми ними керують і де розташований «координатний центр»? [6].

Наприкінці 1477 на початку 1478 року Юрій пише свій перший прогноз астрономічних явищ. Він розглядав вплив планет не як фатальне явище, а як сприятливе для земних подій чи не сприятливе. Як же це мудро!

У 1478 р. (1476?) Котермак отримує ступінь доктора філософії [7]. На цьому він також не зупиняється, і продовжує вивчати медицину. Його ім'я знають у Франції, Німеччині, Угорщині, його праці читають і переписують. Дрогобич–Котермак стає відомим у Європі філософом, астрономом, медиком і письменником.

Восени 1481 р. (1476? 1482?) наш видатний земляк одержує ступінь доктора медицини [7]. Дослідники життя і творчості Юрія віднайшли дані про те, що його докторська дисертація з медицини мала назву «Карміна де урinarіум юдініум» (Міркування про очищення сечі). У ній він викладав принципи тогочасного лікування.

І це ще не всі приводи, які Юрій Котермак дав нам, аби ми могли ним пишатися. Є вагомий підстави вважати, що перше, принаймні перше відоме, випущене в Європі (римська друкарня Зильбера) друковане видання належить нашому землякові. Йдеться про працю «ludicum prenosticon Anni MCCCCLXXXIII currentis Magistri georgii Drohobicz de Russia almi studii Bononiensis artium et medecine doctoris» (Прогностична оцінка поточного 1483 року магістра Юрія Дрогобича з Русі доктора мистецтв і медицини славетного Болонського університету) (рис. 3) [5].

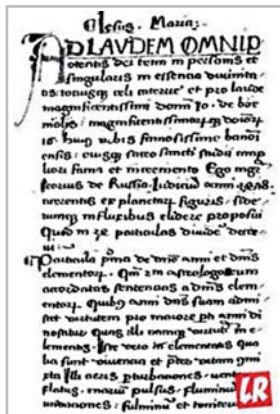

Рис. 3. Сторінка манускрипта Прогностика [4]

Юрій зробив надскладну річ — використовуючи набуті знання з астрономії, астрології, географії та філософії, створив прогноз на весь 1483 рік. Трактат складається з 10 частин. У сьомій частині, яка називається «Про положення з чумою і хворобами», йдеться зокрема про те, що під час місячного затемнення в деяких містах Італії можливі спалахи епідемічних захворювань — чуми, холери та лихоманки.

У трактаті автор писав, що населенню християнських країн загрожує велика небезпека у зв'язку із свавіллям князів і багатіїв, а з боку інквізиції розпочнеться гоніння на євреїв та єретиків. І це пророцтво збулося. Сикст IV створив раду інквізиції, на багаттях якої знайшли мученицьку смерть тисячі людей. У книзі міститься ще велика кількість корисних порад, зауважень, застережень. Автор зокрема писав: «Все у підмісячній світі живе за законами неба, Нами керують також (хто заперечить!) зірки, Правлять без примусу, а як, бува, настрашать випадково, Розум підкаже, проте, як ту біду відвернуть» [8].

На сьогодні відоме місцезнаходження лише двох примірників цієї праці — один належить бібліотеці Ягеллонського університету (м. Краків, Польща), другий — Штутгартській крайовій бібліотеці, але постійно знаходиться у бібліотеці богословського факультету Тюбінгенського університету (м. Тюбінген, Німеччина).

У 1983 році з ініціативи Львівського обласного відділення Товариства охорони пам'яток історії та культури та з нагоди 500-ліття виданої книги в Україні було започатковано відзнаку та виготовлено пам'ятну медаль — «500 років з дня виходу в світ першої книги українського автора».

Хочеться поділитися ще деякими фактами з життя нашого славетного земляка, які характеризують його ще й як людину добру, співчутливу і щедрю. Отримавши ділянку землі від ради професорів університету у Кракові, Юрій Котермак вибудував на ній гуртожиток для викладачів медицини. Достойний вчинок, якщо брати до уваги, що він не був надто заможною людиною, а часами і навпаки — бідував.

Коли після закінчення Ягеллонського університету Юрій вирушав на навчання до Болонії, то дав обіцянку на факультеті після закінчення повернутися до Кракова. І таки у 1488 (за іншими даними 1489) році повертається і викладає не лише медицину, а й медичну астрологію. Опікується українськими юнаками, які навчалися в університеті. У 1492 році Юрій обіймає посаду декана медичного факультету.

Помер Юрій Дрогобич (Котермак) 4 лютого 1494 року. Вченого з почестями поховали у м. Кракові, хоча точне місце захоронення невідоме.

Рис. 4. Пам'ятник Юрію Котермаку у Дрогобичі

Як уже зазначалося, ім'я Юрія Дрогобича стало відоме для нас не так уже й давно. Але історична пам'ять була відновлена — на його батьківщині у м. Дрогобич, Львівської області вченому збудували пам'ятник (рис. 4). Його іменем названі вулиці у Львові, Дрогобичі, Калуші й Краматорську. Дослідник українського книговидання Ярослав Ісаєвич у 1972 році видав історичну повість про нашого земляка «Юрій Дрогобич» [9]. Вивченню творчості Юрія він присвятив дуже багато часу, узагальнивши результати досліджень попередників. Цікавими є дослідження вченого щодо українського походження Юрія Котермака [10, 11]. В Україні випущено медаль та поштову марку із зображенням вченого. У 2011 році на фасаді Болонського університету на честь Юрія було відкрито меморіальну дошку.

Ось так, колись, віднайшовши розклад університетських лекцій в архівах далекої Болонії — де, серед іншого, було

прізвище викладача Georgii Drohobicz de Russia — дослідники ниточка за ниточкою, крупинка до крупинки, змогли зібрати інформацію про нашого великого земляка, видатного вченого, філософа, першого українського доктора медицини — Юрія Дрогобича (Котермака).

ДЖЕРЕЛА

1. Юрій Дрогобич (Котермак). Легендарні українці. <https://we.org.ua/legendarni-ukrayintsi/yurij-drogobych-kotermak/> (дата звернення 04.11.2019)
2. Вавричин Марія. Джерела вивчення життя та діяльності Юрія Дрогобича (Огляд) Українське небо. Студії над історією астрономії в Україні. м.Львів. http://www.iarpm.lviv.ua/12/ukr_sky/ukr_sky-1/data/730-737.pdf 730 (дата звернення 30.10.2019)
3. Знай наших — как в Европе прославился Юрий Дрогобыч, первый крупный ученый из Украины. <https://liferead.media/history-people/pervyj-ukrainskij-uchenyj-evropy-yurij-drogobych> (дата звернення 18.10.2019).
4. Юрій Дрогобич-Котермак — перший український доктор медицини. <http://ronmb.org.ua/articles/yurij-drogobich-kotermak-pershiy-ukrayinskiy-doktor-meditsini.html> (дата звернення 23.10.2019).
5. Наука про біологічні ритми. <https://helpiks.org/3-33093.html> (дата звернення 27.11.2019).
6. Матеріали до історії української медицини. Т. II / ред. кол.: П. Джуль [та ін.] — Чикаго: Українське лікарське товариство Північної Америки, 1998. — 298 с. [про Юрія Дрогобича-Котермака — С. 153-154].
7. «Прогностичній оцінці поточного 1483 р...» Юрія Дрогобича — 535 років. <http://medlib.lviv.pro/prognostichnij-otsintsi-potochnogo-1483-r-yuriya-drogobicha-535-rokiv> (дата звернення 06.11.2019).
8. Ісаєвич Ярослав. Юрій Дрогобич. Життя славетних: історична повість / Я. Ісаєвич. — Київ: Молодь, 1972. — 123 с.
9. Ісаєвич Я. Юрій з Дрогобича // Український історичний журнал. — К., 1960. — № 4. — С. 80-86.
10. Ісаєвич Я. Перший український доктор медицини // Медичні кадри (Львівський медінститут). — Львів, 1969. — 7 січня.

Людмила Бондарук,

**редакція журналу «НТА. Оцінка Технологій Охорони
Здоров'я»**